

КОМУНІКАТИВНА ГЕТЕРОГЕННІСТЬ ОРИГІНАЛЬНОГО ТА АДАПТОВАНОГО ТЕКСТІВ

Завершеність процесу текстотворення пов'язана із закритістю текстової системи. Жоден з елементів художньої структури не може існувати окремо, його завжди включено в загальну єдину систему, яка жорстко обмежена у часі та просторі, тобто має закритий характер на відміну від системи мови. Жоден з компонентів тексту не підлягає подальшому розвитку, виключенню або заміщенню. Таким чином, категорія системності тексту заперечує будь-які наступні дії з уже завершеним текстом.

Втім, аналіз процесу текстового генезису та його подальшого комунікативного функціонування доводить, що цілісний завершений текст значної довжини, як правило, не є монолітним, а поєднує різні елементи, які мають неоднакові комунікативні функції та характеристики, отже є комунікативно гетерогенним. Комунікативна гетерогенність тексту проявляється у трьох аспектах: структурно-цільовому, адресантному та референтному [6, 172].

Через структурно-цільову гетерогенність проявляються різні комунікативні настанови різних частин тексту, одні з яких спрямовані власне на передавання повідомлення (основний текст), а інші - на забезпечення найкращих умов для найбільш повного та адекватного передавання цього повідомлення (допоміжний текст). Разом ці два нерівноцінні шари складають мегатекст. Допоміжний текст у свою чергу також не є монолітним, адже він може складатись з таких елементів як передмова, зміст, епіграф, виноска, посвячення, післямова, які значно сильніше пов'язані вертикальними та формально-мовними зв'язками з основним текстом, аніж з горизонтальними зв'язками між собою [там само, 172-173].

Розглядаючи мегатекст з точки зору адресантної приналежності його частин, бачимо, що вони можуть бути авторськи адресантними (відправником є основний комунікант, який створив цей текст) та не- авторськи адресантними (відправник та основний комунікант не співпадають). Основний текст завжди авторський, у той час як допоміжний текст може бути обох типів, напр. не-авторські коментарі або передмова. У випадку наявності не-авторськи адресантних елементів мегатексту комунікативний ланцюг виявляється довшим, аніж це було заплановано автором, за рахунок додаткових ланок [там само, 175-176]. Ці ланки додаються комунікативним посередником.

З огляду на те, чи наявні в тексті відтворення будь-яких вербальних повідомлень, що функціонували окремо поза межами цього тексту, розрізняють комунікативно первинні тексти, де такі повідомлення відсутні, та комунікативно-вторинні, де присутні відрізки тексту, референтним простором яких є чужі вербальні повідомлення. Вони з'являються в тексті в результаті процесу вторинної вербалізації. Комунікативно вторинними можуть бути окремі вкраплення, напр. цитати, та допоміжні текстові елементи, напр. епіграфи [там само, 176-177].

Всі три типи комунікативної гетерогенності тексту мають за мету оптимізацію комунікативного процесу: його процедури та результату [там само, 272]. Не-авторськи адресантні допоміжні елементи мегатексту, здебільшого укладені коментатором, мають особливе значення, адже їхню роль у створенні сприятливих умов для адекватного розуміння тексту важко переоцінити, особливо якщо йдеться про тексти іноземною мовою. Як відомо, в процесі сприйняття іншомовного тексту, окрім суто мовних труднощів, існують також і проблеми іншого гатунку - культурологічний бар'єр, знання про культуру, історію, світогляд, суспільство певної країни. Вони обумовлені існуванням вертикального контексту певного твору, літературних алюзій, історичних ремінісценцій, реалій у ньому [2,44] та існуванням фонового знання, або того соціально-культурного фону, що характеризує мову, сукупності відомостей історичного, соціально-культурного та іншого характеру, що відображає всі сторони існування нації [3, 23; 9, 329]. Коментатор, який намагається уявити себе на місці читача та передбачити труднощі, які можуть його спіткати, укладає коментар за такими напрямками: лінгвістичний (загальномовний, що подає інформацію, якої немає в словниках, та "актуальний", що трактує наявні в словнику мовні одиниці в специфічному контексті певного твору) та реальний, тобто спрямований на те, аби допомогти читачеві розібратись у ситуації літературного твору [12,254-257].

В такому випадку коментовані версії, розраховані на не-носіїв мови, які втім прагнуть прочитати художній твір мовою оригіналу, є гарною альтернативою перекладним версіям, адже вони знімають культурологічний бар'єр, розширюють вокабуляр читача, підвищують його загальноосвітній рівень та надають змогу відчутти неповторну своєрідність стилю письменника, адже коментарі не втручаються облігаторно в комунікативний ланцюг [7, 141]. До них звертаються задля з'ясування певних особливостей вертикального контексту літературного твору. Коментарі мають бути контекстуально орієнтованими, тобто повідомляти таку інформацію, яка є релевантною для розуміння певного факту в контексті всього художнього твору, та встановлювати зв'язки між цим фактом, всім твором, його назвою, автором та персонажами [14, 9]. Коментар,

який зовні виглядає як фрагментарний, складений з окремих статей, тим не менш є цілісною інтерпретацією тексту, до якого він укладений. Він може бути самостійним та самоцінним, але в будь-якому випадку він не відокремлюється від цього тексту [11, 265-267].

Інший варіант ознайомлення з художньою літературою іноземними мовами за умови обмеженого володіння ними, крім коментованих версій - це читання адаптованих версій. Під адаптуванням розуміємо таку трансформацію оригінального вихідного тексту, що призводить до його змістового спрощення та скорочення, а також лексичного відтворення із залученням мовного матеріалу, що є більш знайомим і доступним для потенційного читача. В цьому процесі питання мегатексту, а також комунікативного посередництва є ключовими.

Прагматична спрямованість такого тексту проявляється в його орієнтації на досить специфічне коло адресатів, серед них насамперед діти та дорослі, які читають адаптований твір іноземною мовою у навчальних цілях, або діти, для яких мова оригіналу є рідною, але які ще неспроможні сприйняти та оцінити оригінал у його цілісності та складності. Цілісність первинного твору тут порушується комунікативним посередником, який обробляє його, скорочує та спрощує з огляду на звужене та чітко окреслене коло потенційних адресатів. Написання коментарів, передмов та післямов, а також специфічних для таких видань словників, глосаріїв або посторінкових перекладів окремих висловлювань та речень також є завданням комунікативного посередника.

За визначенням Знеполські І., "посередником є всі ті, хто, не маючи прямого відношення до створення повідомлення, втручається у процес його циркуляції та займає місце між повідомленням та потенційним адресатом, з метою уможливити або полегшити акт комунікації". Він є немов би буфером між адресантом та адресатом, адже він стоїть між намірами першого та сподіваннями другого, "між закличками комунікаторів та опором реципієнтів". Таким чином, утилітарність є головною функцією комунікативного посередника, який покликаний скоротити дистанцію між відправником художньої інформації та її адресатом через "постійне урівноваження інтересів та узгодження використаних мов" [4, 102-103].

Саме через існування такого посередника в комунікативному ланцюжку автор - адаптатор - текст - читач питання авторськи та не-авторськи адресантних частин мегатексту є не релевантним для адаптованих версій. З точки зору авторства весь текст будь-якої версії є не авторським та комунікативно вторинним, адже він вже раніше існував у вербалізованому вигляді як самостійне комунікативне повідомлення. Втім, навіть такий комунікативно вторинний адаптований текст може містити елементи, які розглядають як комунікативно вторинні в оригіналі. Мова йде саме про ті чужі вербальні

повідомлення, що функціонували окремо поза межами цього тексту, вірші, пісні, листи та ін, які розглядатимуться далі.

Метою даної статті є дослідження текстової експансії під час процесу адаптації, тобто перетворення оригінального тексту на мегатекст, або розширення оригінальної мегатекстової структури в адаптованих версіях англomовних творів художньої літератури, та феномена комунікативного посередництва. Об'єктом дослідження обрано 10 прозових творів жанру роману, повісті, казки, до кожного з яких дібрано по дві адаптовані версії, надалі позначаємо їх як версія перша (В-I) та версія друга (В-II). Версію називаємо першою або другою відповідно до місця публікації: перші версії було видано на теренах колишнього СРСР, другі - у Великій Британії. Кожну групу, що складається з оригіналу та його двох адаптованих текстів, називаємо кластером. Умовне позначення кластерів див. у переліку матеріалу дослідження. Аналіз мегатекстової структури оригінальних та досліджених текстів ґрунтується на теорії комунікативної гетерогенності тексту, запропонованій Колегаєвою І. М. (див. вище).

Спочатку розглянемо структурно-цільову гетерогенність досліджених текстів, тобто розподіл цілої текстової системи на два нерівні за обсягом шари: основний текст та допоміжний. Таке розшарування наявне в усіх досліджуваних кластерах без виключення, тобто кожен основний текст, оригінальний чи адаптований, супроводжується більшим чи меншим добром допоміжних елементів. Вони можуть розташовуватись у препозиції до основного тексту, у постпозиції та у паралельній позиції [6, 173-174].

В оригінальних версіях у препозиції до основного тексту знаходимо передмову (*Аліса, Доріан, Міста, Перевал* - авторську та видавницьку, *Том, Франк* - авторську та видавницьку тощо), присвячення (лише *Джекіл*), зміст (*Міста, Ребека*) та відомості про автора (всі оригінальні видання, крім *Ребекі* див. таблицю). Передмови, що містяться в структурі мегатексту оригіналів, у половині випадків (4 з 8) є авторськими, як наприклад відомий вступ О. Уайльда до роману "Портрет Доріана Грея", де йдеться про позицію письменника щодо мистецтва, або звертання М. Твена до читачів роману "Пригоди Тома Соєра". Решта - це передмова видавництва (Publishers' Note) або літературно-критичний вступ (див. таблицю 1, літерою „а" позначені авторські передмови, літерою „м" - малюнки, які представляють дійових осіб даного твору).

Таблиця 1

**Елементи допоміжного компоненту мегатексту у препозиції
до основного тексту**

№	Кластер	Передмова			Зміст			Відомості про автора			Відомості про персонажів		
		Op	B-I	B-II	Op	B-I	B-II	Op	B-I	B-II	Op	B-I	B-II
1	Аліса	+		+			+	+		+			
2	Джекіл		+			+	+	+	+				м
3	Доріан	а		+		+	+	+	+	+			
4	Зов				+		+	+					
5	Міста	+	+	+	+	+	+	+	+			+	
6	Олівер			+			+	+	+	+			
7	Перевал	а, +				+	+	+	+				м
8	Ребека				+		+						м
9	Том	а		а		+	+	+	+				
10	Франк	а, +	+					+				+	м

Зміст та присвячення не є типовими допоміжними елементами мегатексту у досліджених оригінальних версіях. Наявність другого поширеного типу цих елементів - інформації про автора - пояснюється серійним оформленням. Ті дев'ять оригіналів, що містять таку інформацію, вийшли в одному і тому ж видавництві *Penguin* у серії *Penguin Popular Classics*. Елементи мегатексту у паралельній позиції, тобто у посторінкових виносках, існують лише в двох оригінальних текстах: *Том*, *Франк*, це коментарі культурологічного характеру або вказівки на автора комунікативно вторинних вкраплень в основному тексті:

If Mr Habrison owned a slave named Bull, Tom would have spoken of him as 'Habrison's Bull'; but a son or a dog of that name was 'Bull Habrison' (Том Op, 75);

Coleridge's Ancient Mariner [author's footnote] (Франк Op, 57).

Також нечисельні мегатекстові елементи у постпозиції до основного тексту оригіналу, це авторська післямова (*Аліса*) та коментарі, які містять інформацію лінгвокраїнознавчого чи загальнокультурного характеру (реальні коментарі), а також філологічні коментарі (*Міста*, *Ребека*), метою яких є вирішення проблеми розуміння та інтерпретації тексту, аналіз його мовної тканини, розкриття лінгвістичних особливостей та певних важких для розуміння функцій окремих мовних форм [14, 6, 11]. В романі "Ребека", виданому у колишньому СРСР, наявність іншої спільної мови коментатора та читачів крім англійської дає можливість укласти їх російською мовою, в другому ж романі, який побачив світ у видавництві *Penguin*, їх укладено англійською:

**** chateaux of the Loire** - замки, расположенные по берегам Луары; **chateaux** (фр.) - замок (Ребека Op, 441);

20. (p.135) *the merry Stuart who sold it - Charles II* (Міста Op, 407).

У філологічному коментарі міститься переклад французькомовних вкраплень в оригіналі роману „Ребека”: *milieu (фр) - окружение, среда* (Op, 442).

У цих коментарях знаходимо також пояснення таких реалій як *test match, angel cake, Taxol, Harrod's, hanging up my stocking* (Ребека Op), *the old Baily*, ім'я *Jacques, a congress of British subjects in America, the prison of La Force* (Міста Op). Коментування реалій не є процесом механічного енциклопедичного їх трактування, у разі якого коментар має автономний характер, а є творчим підходом, в результаті чого подана інформація є орієнтованою передусім на контекст [13, 119]. Необхідність такого коментарю у текстах, що не мають навчальної прагматичної спрямованості, виникає у зв'язку з постійним процесом втрати читачем знань про часи навіть недалекого минулого [8, 269].

Допоміжні елементи мегатексту в оригінальних творах не дуже чисельні, здебільшого 2-3 елементи (див. таблицю), направлені на те, аби ознайомити читача з основними подіями життя письменника (відомості про автора), часом, про який він розповідає, повідомити про інші видання цього твору (передмова видавництва), прояснити потенційно важкі для розуміння місця (коментарі, посторінкові виноска), тобто мають пояснювальну культурологічну або сюжетну функцію.

Значно більшу кількість та різноманітність елементів допоміжного шару мегатексту спостерігаємо в адаптованих текстах. Це стає цілком зрозумілим, якщо пригадати навчальну орієнтацію цього типу тексту, який апріорі розрахований на читачів, що не на достатньому рівні володіють англійською мовою як іноземною, та для яких лінгвокраїнознавчий та культурний бар'єр є значною перешкодою в процесі читання. Якщо кількість типів допоміжних елементів мегатексту, що їх знаходимо в оригінальних текстах, дорівнює шести, то в адаптованих текстах вона зростає до десяти. У препозиції до основного тексту містяться такі елементи як передмова, зміст, відомості про автора та відомості про персонажів. Так само як в оригінальних виданнях, у паралельній позиції знаходимо посторінкові виноска, а перелік допоміжних елементів у постпозиції значно ширший: зміст, коментарі, глосарій, словник, післямова, практичні завдання (див. таблицю 1 та 2). Практичні завдання можуть також знаходитись у інтерпозиції, тобто після кожної окремої глави адаптованого видання, до якої вони відносяться.

Таблиця 2

**Елементи допоміжного компоненту мегатексту у постпозиції
до основного тексту**

№	Кластер	Післямова			Коментарі			Глосарій			Словник			Завдання		
		Ор	В-І	В-ІІ	Ор	В-І	В-ІІ	Ор	В-І	В-ІІ	Ор	В-І	В-ІІ	Ор	В-І	В-ІІ
1	Аліса	а								+		+			+	+
2	Джекіл		+							+						
3	Доріан									+		+			+	+
4	Зов									+					+	+
5	Міста		+		+					+						+
6	Олівер									+		+			+	+
7	Перевал		+							+						+
8	Ребека				+		+			+		+			+	+
9	Том									+					+	
10	Франк										+					+

Цікаво зазначити, що фактор рівня мовної компетенції, до якого адаптовано ту чи іншу версію - від елементарного до високого - не впливає на обсяг та склад допоміжного шару мегатексту. Обсяг майже постійний та в середньому складає 4 елементи (для восьми версій), він не залежить від країни друку, адже загальна кількість всіх допоміжних елементів у перших версіях складає 38, а у других версіях дорівнює 40.

Втім, географічний фактор впливає на якісний склад цієї частини мегатексту, адже він не однаковий у перших та других версіях. Для перших версій вона складається з передмови (3 тексти), змісту у препозиції (6 текстів), змісту у постпозиції за радянською традицією (2 тексти), інформації про автора (5 текстів), інформації про персонажів (2 тексти), посторінкових виносков (6 текстів), післямови (3 тексти) та словника (5 текстів). Другі версії на додаток до основного тексту мають передмову (6 текстів), зміст у препозиції (9 текстів), інформацію про автора (3 тексти) та про персонажів (4 тексти, всі з малюнками), коментарі (1 текст) та глосарії (9 текстів).

Умовно комунікативні функції цих допоміжних елементів мегатексту можна поділити на три типи: 1) культурологічні та країнознавчі, 2) сюжетні та 3) лінгвістичні. Культурологічні та країнознавчі складові мегатексту спрямовані на те, аби максимально прояснити для читача історичний та соціокультурний фон створення певного роману, це передмова, відомості про автора, післямова, посторінкові коментарі.

Сюжетні складові мають за мету зорієнтувати читача в сюжеті за допомогою переказу змісту та відомостей про дійових осіб, які супроводжуються також малюнками у других версіях, а за допомогою стислого опису того, як розпочинаються події в творі - *story introduction*, характерного для других версій

видавництва *Oxford* серії *Oxford Bookworms Library* - зацікавити потенційного читача.

Культурологічні та країнознавчі, так само як і сюжетні елементи однакові для обох версій - першої і другої, різниця лише в мові, адже існування іншої спільної (для читача та адаптатора) мови крім англійської для перших версій дозволяє написання передмови, інформації про автора або післямови російською мовою. В цьому випадку вони є більшими за обсягом - іноді до 3-4 сторінок.

Що ж стосується лінгвістичних складових, то вони не співпадають для перших та других версій. Видані на теренах колишнього СРСР перші адаптовані версії містять посторінкові коментарі, де пояснюються реалії та перекладаються потенційно складні для розуміння слова, а також англо-російські словники наприкінці твору, що також містять складні слова, які не відповідають рівневі адаптації. Такі коментарі є не лише філологічними, а й учбовими одночасно, адже їх особливістю є навчальна, прагматична спрямованість [14, 7].

У свою чергу в других адаптованих версіях, виданих у Великій Британії, немає змоги надавати будь-який переклад, адже вони розраховані на читачів з усього світу, а не одної лише країни, і не мають іншої мови для коментування крім англійської. Замість перекладу тут знаходимо пояснення у коментарях та глосаріях. Коментарі знаходимо лише в одному тексті - *Ребека* В-ІІ, де пояснюються розташовані тематично специфічні для цієї версії лексеми, що входять до рідковживаних: *Terms used to describe character and emotions, Legal terms - A note on a Coroner's Inquest (Ребека В-ІІ)*. Глосарії ж існують в 9 текстах з 10 незалежно від серії: наприклад, *moors - a high flat area of Land covered in short grass (Перевал В-ІІ, 91)*.

На відміну від оригіналів, більшість адаптованих версій (15 з 20) містить зміст з назвами глав, яких (тобто назв) здебільшого немає в оригіналах. Це також є наслідком комунікативно-прагматичної спрямованості адаптованих текстів, адже перше сприйняття тексту як цілісного утворення, яке передуює процесові читання, відбувається саме через зміст [10, 107]. Зміст може знаходитись у препозиції для всіх других адаптованих версій, або у постпозиції для частини перших, за радянською традицією.

Ще один специфічний суто для адаптованих версій елемент мегатекстової структури - це практичні завдання до адаптованих текстів. Вони присутні у більшості адаптованих видань (14 з 20) та містять вправи або блоки питань для контролю за розумінням тексту та вправи для опрацювання нових лексем та виразів. В залежності від версії - першої чи другої - вони можуть містити завдання на пошук англословних еквівалентів у тексті, на переклад речень з російської на англійську або навпаки (перші версії), або ж завдання на поєднання двох частин речень у одне, розстановку речень в логічній

послідовності, заповнення пропусків (другі версії). Склад таких завдань залежить також від версії. У серії *Heinemann Guided Readers* видавництва *Heinemann* (3 видання) містяться лише питання для перевірки розуміння тексту - Points for Understanding, у серії *Oxford Bookworms Library* видавництва *Oxford* (4 видання) крім них є ще різні види вправ та творчих завдань. Версії видавництва Айріс Пресс видано в Росії, тому вони містять ще перекладні вправи. Практичні завдання розташовані здебільшого у постпозиції до основного тексту, але у двох виданнях (*Доріан* В-I та *Зов* В-I) знаходимо їх у інтерпозиції, після кожної глави, до якої вони відносяться.

Через такий елемент мегатексту адаптованих версій як завдання для практичного опрацювання матеріалу тексту чітко простежується їх прагматична спрямованість. Це перш за все навчальні тексти, розраховані не лише на ознайомлення з літературним спадком англомовних авторів, а й на вивчення англійської мови як іноземної.

Якщо порівнювати мегатексту його структурно-цільовому аспекті в оригінальних та відповідних адаптованих версіях, то побачимо, що мегатекстова структура адаптованих версій є, по-перше, більш складною та розгалуженою, а, по-друге, містить елементи лінгвістичного характеру - словники, переклади окремих виразів у посторінкових виносках, глосарії. Більшість елементів, що складають структуру мегатексту в адаптованих виданнях це не відтворені елементи мегатекстової структури відповідного оригіналу, а новоутворені тексти, відповідно до конкретизованого комунікативного завдання адаптованої літератури. Відповідність спостерігаємо лише у випадку з авторськими елементами мегатексту - передмова М. Твена до читачів його роману, яка у компресованому вигляді існує також у другій адаптованій версії, і посторінкові коментарі в цьому ж романі та його першій версії. Решта авторських та видавницьких передмов не відтворені в адаптаціях, або замінені на Story Introduction в окремих виданнях, так само не відтворені решта коментарів. Відомості про автора, які зустрічаємо в 9 оригіналах з 10 та 8 адаптованих версіях з 20, є різними текстами. Причину цього явища бачимо в тому, що існує багато оригінальних видань будь-якого з досліджених текстів, отже адаптуванню підлягає не конкретне видання, а власне авторський текст. В кожному окремому виданні, як оригінальному, так і адаптованому, цей авторський текст обрамляється різними допоміжними текстами, незалежно від решти існуючих видань.

Другий напрям, за яким оригінальні та адаптовані версії можна розглядати як комунікативно негомогенні, це комунікативна первинність або вторинність вербалізованих повідомлень. Як вже було зазначено, на відміну від оригіналу, адаптовані тексти є цілком комунікативно вторинними, адже вони відтворюють

референтний простір іншого комунікативного повідомлення, яке самостійно існує поза межами цих текстів, в даному випадку відповідних оригінальних текстів. Втім, в останніх нерідко спостерігаються такі комунікативно вторинні для них вкраплення: квазіреальні повідомлення, що були написані або помислені дійовою особою, квазіреальні повідомлення, що функціонують як надперсонально орієнтовані в універсумі художнього твору, реальні повідомлення, які цитуються або перекладаються [6, 243]. До перших відносяться наприклад листи, записки, до других - тексти газет або неіснуючих літературних творів, до третіх - вірші чи пісні, які реально існують та які автор бере з так званих прецедентних текстів, які добре відомі широкому загалові [5, 216]. Такі інтертекстуальні вкраплення можуть мати вигляд цитат, точних або не точних, видимих чи прихованих, вони виконують змістову та структурну роль [1, 143].

Всі вищезазначені три типи комунікативно вторинних елементів присутні як в оригінальних текстах, так і в адаптованих (див. таблицю 3). У семи оригіналах, шести перших версіях та шести других знаходимо квазіреальні повідомлення, авторство яких належить персонажам, серед них листи, записки та щоденникові записи, які потрібні для того, аби надати розповіді ефекту достовірності через наведення документів, які були створені дійовими особами цього художнього твору. Вони можуть містити сюжетну інформацію, тому вони здебільшого зберігаються в адаптованих версіях, наприклад щоденникові записи Кеті Лінтон, які присутні крім оригіналу також у першій адаптації цього тексту (*Перевал*), або листи та записки персонажів, які містяться в решті текстів (*Джекіл, Міста, Ребека, Том, Франк* Ор, В-I та В-II, *Перевал* Ор та В-II). Елементи цієї групи можуть також виконувати пояснюючу функцію. Так, щоденникові записи доктора Джекіла не існують в оригіналі, там про експерименти вченого читач дізнається поступово, поступово збираючи цю інформацію з розмов та листів. У другій адаптованій версії читача повідомляють про те, що коїться в лабораторії доктора Джекіла вже на початку тексту через запис у його щоденнику. Якщо ж такі комунікативно вторинні повідомлення не мають жодної з вищезазначених функцій, а є стилізованими чи формують авторську ідею, як наприклад проповідь, що її промовляє місцевий священик (*Том* Ор), та лист до своїх черевиків, який уявляє собі Аліса (*Аліса* Ор), то вони не відтворені в адаптованих текстах.

Таблиця 3

Комунікативно вторинні елементи в оригінальних та адаптованих текстах

№	Кластер	Квазіреальні повідомлення						Реальні повідомлення		
		Повідомлення про персонажів			Надперсонально адресовані тексти			Надперсонально адресовані тексти		
		Ор	В-I	В-II	Ор	В-I	В-II	Ор	В-I	В-II
1	Аліса	1						12	7	1
2	Джекіл	2	4	5			1			
3	Доріан				1			5		
4	Зов									
5	Міста	4	3	3						
6	Олівер									
7	Перевал	2	i	1						
8	Ребека	2	1	1						
9	Том	1	1	1				4		
10	Франк	14	1	13				3		

Серед таких комунікативно вторинних повідомлень, які є надперсонально адресовані в художньому тексті, в нашій виборці знаходимо лише два, це газетні статті. В одному випадку це стаття про самогубство Сібіл Вейн, яку для Доріана Грея обводить в газеті лорд Генрі (Доріан Ор), її немає в адаптованих версіях, бо в оригіналі стаття є лише засобом створення ефекту достовірності, вперше про факт самогубства читач оригіналу (а потім і адаптованих версій) дізнається зі слів самого лорда Генрі. В другому випадку газетна стаття, якої немає в оригіналі, навпаки з'являється в адаптованій версії, вона розповідає в другій адаптації роману Стівенсона про загибель сера Кер'ю. Ця версія відрізняється від решти вибірки тим, що в ній авторську думку представлено більш експліцитно та виразно, ніж в оригіналі, тому ще одна згадка про жорстоке вбивство з точки зору адаптатора не є зайвою.

Серед реальних текстів, до цитування яких звертаються автори оригінальних видань, переважають вірші, але також зустрічаються есе, про яке М. Твен стверджує, що воно взяте з реального журналу (Том Ор,) та дитячі лічилички (Том Ор, Аліса Ор). Такі краплі не мають сюжетної функції і через це не відтворюються в адаптованих версіях (див. таблицю). Виключенням є лише казка "Пригоди Аліси в країні див", яка в оригіналі містить багато віршів та пісень, взятих з дитячого фольклору, або написаних самим автором, часто як пародія на вірші інших авторів [15].

Більшу половину з них знаходимо також в першій адаптованій версії, це розповідь Миші про Вільгельма Завойовника, запозичена із реального підручника історії, історія "*Fury said to a mouse*", яку так само розповідає Миша, графічно представлена в тексті у вигляді хвоста (тут автор вдається до прийому гри слів: tail - tale), деякі з коротких віршів - пародій, або ці пародії у

скороченому вигляді (лише дві перші строфи з "*You are old, Father William* ", В-1,35), та вірші, написані власне Л. Керолом. Ці вірші є частиною сюжету, тобто мають змістову функцію, як наприклад історія Миші ("*Fury said to a mouse*") або пісенька про кадрили омарів ("*Lobster (Quadrille)*"), тому вони збереглися в адаптованій версії. В кожному випадку до них в кінці книжки подано російськомовний переклад В. Набокова, про що є відповідна виноска після кожного віршу.

В другій версії через сильнішу компресію тексту не відтворені певні сюжетні вузли, частиною яких є вірші та пісні, отже і самі комунікативно вторинні елементи відсутні. Єдине виключення - це лист, написаний одним із героїв казки - валетом, також у скороченому вигляді (перші три строфи "Tell me you have ,been to her", В-II, 39). Він має сюжетну, змістову функцію в цій версії і саме тому присутній у тексті адаптації, адже на підставі цього листа, який є повною нісенітницею з точки зору головної героїні, відбувається судове звинувачення валета, а після нього пробудження Аліси.

Отже, змістова функція або ж функція розкриття сюжету, а разом з нею пояснювальна функція, є головними функціями мегатекстових одиниць в адаптованих версіях на відміну від оригінальних текстів, де вони, крім запозичених, мають також стилетворчу функцію та спрямовані на розкриття авторської ідеї. З огляду на читацьку аудиторію, на яку розраховані адаптовані тексти, вони є максимально зрозумілими та стислими, з викладенням лише основної сюжетної інформації. Навчальний характер таких текстів обумовлює існування в них словників, глосаріїв та вправ для контролю за засвоєнням матеріалу. Існування текстової експансії, розширення тексту на різні відносно автосемантичні складові у межах мегатексту підпорядковане прагматичній спрямованості адаптованих текстів та спрямоване на оптимізацію комунікативного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валгина Н. С. Теория текста. - М.: Логос, 2004. - 280 с.
2. Гюббенет И. В. Диалектика вертикального контекста и фонового знания // Семантическая интеграция в синтагматике: Сб. науч. трудов. - М.: Прогресс, 1978.-С. 44-56.
3. Гюббенет И. В. К проблеме понимания литературно-художественного текста. - М.: Изд-во МГУ, 1981. - 108 с.
4. Знепольски И. Художественная коммуникация и ее посредник // Теории, школы, концепции. Художественная рецензия и герменевтика. -М.: Наука, 1985. - С. 102-114.
5. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. - М.: УРСС, 2003. - 264 с.
6. Коллегаева И. М. Текст в системе научной и художественной коммуникации: Дис...докт. филол. наук: 10.02.04. - Одесса, 1992. - 293 с.
7. Коллегаева И. М., Голубенко Л. Н. Феномен коммуникативного посредничества. Его роль в становлении филолога // Записки з романо-германської філології. - Вип. 7, - Одеса: Латстар, 2000. - С. 136-142.
8. Орешников А. С. Об универсальном комментарии // Проблемы структурной лингвистики. - М.: Наука, 1988. -С. 268-271.
9. Папина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории. - М: УРСС 2002. - 365 с.
10. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика.-М.:Высшая школа, 1989. - 182 с.
11. Розина Р. И. О комментарии // Проблемы структурной лингвистики. - М.: Наука, 1988. -С. 259-268.
12. Строева Т. В. О комментариях к текстам // Теория языка. Методы его исследования и преподавания, - Л.: Наука, 1981. - С. 254-258.
13. Тер-Минасова С. Г. Синтагматика функциональных стилей и оптимизация преподавания иностранных языков. - М.: Изд-во МГУ, 1986. - 150 с.
14. Шарушкина Н. В. Принципы филологического комментирования текстов художественной литературы: Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04.-М.: 1990. -28 с.
15. <http://home.earthlink.net/~lfdean/carroll/parody/>

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАЧКИ:

1. Кластер Перевал: Op - Bronte, Emily Wuthering Heights, - Penguin Popular Classics, 1994,- 280 с. / В I - Wuthering Heights " retold by J. Bingham, М.: Астрель,

2004.-158 с. / В II – “Wuthering Heights” /Retold by F. H. Cornish, – Heinemann, 1992.- 96 с.

2. Кластер Алиса: Op – Carroll, Lewis Alice’s Adventures in Wonderland, – Penguin Popular Classics, 1994. – 152 p. / В I – Alice’s Adventures in Wonderland. Through the Looking Glass /Адаптація Воронової Е. Г. – М.: Айрис-прес, 2003.- 288 с. /В II – Alice’s Adventures in Wonderland retold by J. Bassett, – Oxford University Press, 1994. – 56 p.

3. Кластер Миста: Op – Dickens, Charles A Tale of Two Cities, – Penguin Popular Classics, 1984. – 410 p. / Повесть о двух городах / Пересказ Л. Диккенс-Хоксли, – М.: АСТ Астрель, 2003. – 158с. / В II – A Tale of Two Cities / Retold by R. Mowat, – Oxford University Press, 2003. – 88 p.

4. Кластер Олівер: Op – Dickens, Charles Oliver Twist, – Penguin Popular Classics, 1994.-511с. / В I – “Oliver Twist” / Adapted by R. Storer, – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1983.-117с. / В II – “Oliver Twist” / Retold by M. Turner, – Heinemann ELT, 1993.- 64 с.

5. Кластер Ребека: Op – Du Maurier, Daphne Rebecca, – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1956.- 447 с. / В I – “Rebecca” adapted by N. Krolik, – М.: Айрис Прес, 2004.-229 с. / В II – “Rebecca” / Retold by M. Turner, – Heinemann, 1992.- 144с.

6. Кластер Зов: Op – London, Jack White Fang and The Call of the Wild, – Penguin Popular Classics, 1994.- 278 p. / В I – Зов предков, Мн.: Харвест, 2004. – 96 с. / В II – The Call of the Wild / Retold by N. Bullard, – Oxford University Press, 1995. – 72 p.

7. Кластер Франк: Op – Shelly, Mary Frankenstein, – Penguin Popular Classics, 1994. – 215 p. / В I – Франкенштейн / Адаптація Б. Снайдер, М.: Астрель АСТ, 2006.- 192 с. / В II – Frankenstein / Retold by M. Turner, – McMillan, – 2005. – 68 p.

8. Кластер Джекіл: Op – Stevenson, Robert Louis Dr Jekyll and Mr Hyde, – Penguin Popular Classics, 1994.- 88 p. /В I – Доктор Джекил и Мистер Хайд /Пересказ Д. Гранта, – М.: Астрель, 2003. – 144 с. /В II – Dr Jekyll and Mr Hyde / Retold by E. Gray, – Express Publishing, 2001. – 56 с.

9. Кластер Том: Op – Twain, Mark The Adventures of Tom Sawyer, – Penguin Popular Classics, 1994. – 222 с. /В I – “The Adventures of Tom Sawyer” simplified by W. J. Hoggett, – Longman, 1973.-130 p. /В II – “The Adventures of Tom Sawyer” adapted by E. Chamberlain, – Washington DC, 1988.- 106 p.

10. Кластер Доріан: Op – Wilde, Oscar The Picture of Dorian Gray, – Penguin Popular Classics, 1994. – 256 с. /В I – “The Picture of Dorian Gray” adapted by O. Terentyeva, М.: Astrel, 2006.- 176 с. /В II – “The Picture of Dorian Gray” retold by J. Neville, – Oxford University Press. – 72 p.